

MO13: Jugoslávie

- Myšlenka jihoslovanské jednoty a problémy první Jugoslávie
- Druhá světová válka a socialistická Jugoslávie
- Rozpad a konflikty na území bývalé Jugoslávie

1) OSOBNOSTI. Poznejte následující osobnosti a zařad'te je do kontextu dějin.

Alija Izetbegović, Alexandr I. Karadjordjević, Radovan Karadžić, Dragoljub Mihajlović, Slobodan Milošević, Ratko Mladić, Ante Pavelić, Hashim Thaci, Josip Broz Tito, Franjo Tudjman

2) POJMY

četnici (Jugoslávské vojsko ve vlasti), etnická čistka, Daytonská dohoda, Federace Bosna a Hercegovina, Jasenovac, Kosovská osvobozenecská armáda (UCK), Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Nezávislý stát Chorvatsko, obléhání Sarajeva, operace Bouře, Republika srbská, Republika Srbská Krajina, roztržka Tito-Stalin, samosprávný socialismus, Srebrenica, ustašovci, Velké Chorvatsko, Velké Srbsko, warlord

3) TEXTY. Přečtěte si následující texty a odpovězte na otázky.

TEXT 1

Po osvobození Jugoslávie a nastolení diktatury komunistické strany neustoupilo Titovo vedení formálně ani o krok od slibů týkajících se národnostní otázky, které proklamovalo na počátku války. Ještě v roce 1945 dovršilo konstituování jugoslávské federace, jejíž ústava poskytovala stejná práva všem jugoslávským národům a nediskriminovala národnostní menšiny (...).

Přestože jugoslávské národy zůstaly nadále zbaveny politické suverenity, byla nacionální tolerance v Jugoslávii v tomto období ve srovnání se sousedními státy, ale i v měřítku celé jihovýchodní Evropy či Středomoří naprosto výjimečná. V tomto regionu v 50. a 60. letech v podstatě neexistovaly (vyjma Itálie) demokratické režimy a míra útlaku a omezení občanských svobod nebyla v Jugoslávii o mnoho větší než například v Turecku, Španělsku, Portugalsku, ale i v Řecku. Dokonce lze říci, že postoj vlád mnohonárodnostních států ve zmíněném regionu k etnickým menšinám se nedal s jugoslávským přístupem srovnávat; nacionální tolerance byla jak pro totalitní vlády náležející k západní zájmové sféře, tak pro diktatury států východní bloku v podstatě neznámým pojmem. Tyto země omezovaly menšinová práva a většina z nich se skrytě nebo i otevřeně snažila o asimilaci etnických minorit. Po celé období existenci Titovy Jugoslávie se naproti tomu nikdy nesetkáváme s něčím, co by připomínalo násilnou asimilaci Makedonců v Řecku a Bulharsku, genocidu Kurdů v Turecku či pronásledování Basků ve Frankově Španělsku.

Jan Pelikán: *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 6, 9.

- *Charakterizujte národnostní politiku jugoslávských komunistů.*
- *Zasaďte ji do historického kontextu – srovnajte s jinými státy, ale také s obdobím před socialistickou Jugoslávií.*

TEXT 2

Kořeny současné krize v Srbsku můžeme hledat – odmyslíme-li širší historické souvislosti – už na počátku druhé poloviny 80. let. Hospodářská stagnace, nepružný model (kon)federativního uspořádání, nepřetržité zápasy o moc uvnitř vládnoucí špičky, a především vzrůst etnických tenzí a oživení nacionalismu definitivně narušily dlouhodobou relativní stabilitu jugoslávského státu i srbské společnosti. Ohniskem potenciálních konfliktů se již tehdy stala situace v autonomní oblasti Kosovo.

Po tamějších albánských nacionalistických demonstracích v roce 1981 zesílil proud srbských a černohorských vnitřních emigrantů, kteří každoročně po tisících opouštěli tento nejchudší srbský region. I když v pozadí masového transferu do tzv. „úzkého“ Srbska a do Vojvodiny stály zajisté i příčiny ryze ekonomického charakteru, zejména nedostatek pracovních příležitostí v Kosovu, nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím secesi bylo vzrůstající albánsko-srbské napětí a pocit ohrožení stále více doléhající na slovanskou komunitu v Kosovu.“

Jan Pelikán: *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 15-16.

- *Jaké faktory stály za postupnou destabilizací Jugoslávie?*
- *Jaký význam mělo v tomto směru Kosovo?*

TEXT 3

Milošević pak zahájil rozhodující fázi svého mocenského tažení na počátku roku 1987. Pozornost obrátil právě ke kosovskému problému, přičemž jednoznačně podpořil srbské obyvatelstvo žijící v tomto regionu. Jeho výrok „*Nedopustím, aby vás někdo bil*“, jímž v dubnu 1987 oslovil shromáždění slovanského obyvatelstva na Kosově poli, obletěl celé Srbsko a získal mu ohromnou popularitu. Etnický spor v Kosovu se stal pro Miloševiče nástrojem, který posléze použil k závěrečnému útoku proti dosavadnímu vedení srbské stranické organizace, když obvinil srbské předáky, že dostatečně nehájili zájmy vlastního národa. Tato kritika rozhodla mocenský boj, jehož poslední fáze se odehrála na VIII. schůzi ústředního výboru Svazu komunistů Srbska v září 1987.

Jan Pelikán: *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 17.

- *Kdo byl ve stručnosti Slobodan Milošević?*
- *Za jakých okolností zahájil své tažení na vrchol moci?*

TEXT 4

V roce 1939 je uznáno něco, co připomíná moderní Chorvatsko, za autonomní provincii, říká plukovník Šiljeg, a zvyšuje přitom hlas, až se náhle v roce 1941 jeho hranice rozšíří do bývalé slávy z doby před jedním tisíciletím. Plukovník Šiljeg při další sklence konstatuje, že tento poslední „nezávislý chorvatský stát“ se zformoval za německého poručnictví, a jakožto bývalý profesionální voják komunistické jugoslávské armády dodává, že „onen nacistický element možná nebyl vhodný, ovšem národní a územní aspekt ano. To je naše věc.“ (...) Poslední [mapa] nese název „Budoucí Chorvatská federace“. Ukazuje Chorvatsko, které zahrnuje celou Bosnu a Hercegovinu, která tak přestává existovat. Mapy vytvořili v Jižní Americe chorvatští emigranti. Venku na ulicích Tomislavgradu se ozývá střelba. Nic, čeho bychom se měli znepokojovat, říká plukovník Šiljeg s nelibým úsměvem. Chlapci oslavují své vítězství nad muslimskými civilisty z Prozoru.

Zdroj: Ed Vulliamy: *Údolí pekla*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 18.

- *Jakého konkrétního konfliktu v rámci jugoslávských válek se tento text týká? Jak jste to poznali?*
- *Co má na mysli plukovník Šiljeg, když hovoří o „nezávislém chorvatském státu“?*

TEXT 5

Od jara se toto město změnilo. V říjnu 1992 nebylo Sarajevo jen v obléhání – Srbové se ho mohli zmocnit, kdyby skutečně chtěli – bylo na skřipci. Bosenské hlavní město se proměnilo v mučírnu, a každodenní přiděl umírání, příkoří a smutku se stal vytrvalostní zkouškou, kde už nešlo jen o fyzické ztráty a utrpení. Ostřelování bylo cynické a jeho smyslem bylo zastrašovat, stejně jako zabíjet. (...) Lidé se zatím naučili v mnohém orientovat, vyznali se. Věděli přesně, kde mají se svými nákupními taškami začít sprintovat a kde zase zpomalit. Zjistili, že se musejí rozběhnout do krytu, když jejich vlastní strana odpálila ze svých zákopů minometné granáty. Někdy sice ještě se zadostiučiněním pozorovali, jak to nadělení letí do zeleně za nepřátelskými liniemi, ale potom velice rychle utíkali do zádveří a uliček, i když všude ještě panoval klid. Věděli, že to, co letí tam, se musí v nějaké podobě vrátit, často ještě s přídavkem.

Zdroj: Ed Vulliamy: *Údolí pekla*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 135-136.

- *Jaké události daný text popisuje?*
- *Zasaďte je do širšího historického kontextu.*

TEXT 6

Mezinárodní soud v Haagu, který založily Spojené národy s cílem vyšetřit zločiny spáchané v bývalé Jugoslávii a Rwandě, žádal, aby mu byl vydán generál Ratko Mladić, obviněný „z genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lid-skosti.“ Tento na oko žoviální a ve své roli nezkrotný vojevůdce udržoval stálé kontakty s Miloševićovým Generálním štábem v Bělehradě, jehož činnost řídil sám Milošević. Není nám známo, jestli tento muž, velící jednotkám na Palách [hlavní město Republiky srbské, nacházelo se na kopcích nedaleko Sarajeva], tehdy při každé příležitosti plnil instrukce svého představeného, anebo projevoval i vlastní iniciativu – například když nechal zastřelit bůhvíkolik tisíc mužů muslimské víry, kteří s holýma rukama utíkalo ze Srebrenice před jeho vojáky. Bosenské statistiky, které nejsou zcela věro-hodné, hovoří o deseti tisících zabitých. Zdrženlivější zahraniční vyšetřovatelé toto číslo po exhumaci těl snižují na pět až šest tisíc. Srbské úřední prameny se o tom nezmiňovaly buď vůbec, nebo celou záležitost bagatelizovaly jako obyčej-ný válečný incident, „vzájemné účtování“ apod. A podle jistých intelektuálních a literárních kruhů v Bělehradě tato ni-cotná událost prý vůbec nestojí za zmínku. V každém případě toto krveprolití nijak nesnížilo Mladićovu popularitu u na-cionalistů.

Zdroj: Predrag Matvejević: Prolog. In: *Strůjci války a míru*. Praha: G plus G, 2003, s. 11-12.

- *Kdo byl Ratko Mladić a jaká byla jeho role v jugoslávském konfliktu?*
- *Co je Mezinárodní soud v Haagu a kvůli čemu žádal vydání generála Ratka Mladiće?*

4) UDÁLOSTI A MAPY. Prostudujte, zasadte do historického kontextu, interpretujte.

